

Drošs elektroniskais paraksts Latvijā, Lietuvā un Igaunijā

Sichere elektronische Signatur in Lettland, Litauen und Estland

Надёжная электронная подпись в Латвии, Литве и Эстонии

Reliable e-signature in Latvia, Lithuania and Estonia

*Mg.paed. Ojārs Zvirbulis,
LPA Informātikas centra lektors*

Ievads

Kāds bija, ir un būs Latvijas drošais elektroniskais paraksts? Atbildes pārsvarā atrodamas internetā un normatīvajos aktos, jo grāmatas [1], kuras vecākas par 2007.gadu, nesatur aktuālo informāciju, bet kā mācību līdzekļi būs aktuāli arī pagājušā gadu simta deviņdesmitajos gados drukātie izdevumi.

Ir skaidri zināms fakts, ka Igaunijā jau balsoja un arī balsos vēlēšanās, izmantojot ID kartes, kuras satur e-paraksta sertifikātus, bet Latvijā vēl 2009.gadā šāda iespēja nav paredzēta. Ir iztērēti miljoni Latvijas drošā elektroniskā paraksta ieviešanai, bet to izmanto mazāk nekā 10% iedzīvotāju! Loģiski būtu veikt izmeklēšanu par naudas izšķērdēšanu un pieņemt lēmumus, lai Latvijā beidzot sāktu funkcionēt šis drošais elektroniskais paraksts pilnā apjomā, bet pagaidām vēl viss notiek tāpat kā Lietuvā, kur ir komerciāls elektroniskais paraksts un to lietotāju skaits ir nedaudz lielāks nekā Latvijā.

Konkrētajā gadījumā nav paredzams, vai Latvijas drošo elektronisko parakstu izmantos vairāk nekā 50% iedzīvotāju, kā tas ir Igaunijā¹, taču steidzami būtu jāpārņem Igaunijas pieredze, jo citādi ieguldītie līdzekļi ar laiku pazudīs un būs jāsāk viss no jauna.

Nav iespējams paredzēt Latvijas valdības turpmākos politiskos un ekonomiskos lēmumus. Veiktos darbus drošā elektroniskā paraksta ieviešanā var novērtēt, izpētot normatīvos aktus, un salīdzinot ar Igaunijas un Lietuvas pieredzi. Tādēļ arī tika veikta hronoloģiska Latvijas normatīvo aktu analīze un to labojumi.

Lietotie termini

Dokuments – jebkurā veidā un materiālā ierakstīta informācija, ko rada, saņem un uzglabā jebkura Latvijas Republikas valsts pārvaldes institūcija, valsts un pašvaldību iestāde, uzņēmums, uzņēmēj sabiedrība un uzņēmēj sabiedrību apvienība, kā arī sabiedriskā un reliģiskā organizācija (turpmāk tekstā – organizācija) vai fiziskā persona [20];

elektroniskais dokuments — jebkuri elektroniski radīti, uzglabāti, nosūtīti vai saņemti dati, kas nodrošina iespēju tos izmantot kādas darbības veikšanai, tiesību īstenošanai un aizsardzībai [21];

elektroniskais paraksts — elektroniski dati, kas pievienoti elektroniskajam dokumentam vai loģiski saistīti ar šo dokumentu, nodrošina elektroniskā dokumenta autentiskumu un apstiprina parakstītāja identitāti [21];

drošs elektroniskais paraksts — elektroniskais paraksts, kas atbilst visām šādām prasībām:

- a) tas ir piesaistīts vienīgi parakstītājam,
- b) tas nodrošina parakstītāja personas identifikāciju,
- c) tas ir radīts ar drošiem elektroniskā paraksta radīšanas līdzekļiem, kurus var kontrolēt tikai parakstītājs,

¹ <http://www.id.ee/> /skatīts 1.04.2008.

d) tas ir saistīts ar parakstīto elektronisko dokumentu tā, lai vēlākas izmaiņas šajā dokumentā būtu pamanāmas,

e) tas ir apliecināts ar kvalificētu sertifikātu [21];

sertifikāts ir publiskā atslēga, papildināta ar papildu datiem, kas norāda uz to, kam šī publiskā atslēga pieder, kas to ir izsniedzis un kas nodrošina paaugstinātu ticamības līmeni. Latvijas gadījumā viedkartē ir divi sertifikāti, kur viens ir elektroniskā paraksta pievienošanai un otrs autentifikācijai;

kvalificēts sertifikāts — sertifikāts, kurš ietver Elektronisko dokumentu likumā noteikto informāciju un kuru izsniedzis uzticams sertifikācijas pakalpojumu sniedzējs [21];

sertifikācijas pakalpojumi — sertifikātu izsniegšana, anulēšana, sertifikātu darbības apturēšana un atjaunošana, sertifikātu reģistrēšana, elektroniskā paraksta pārbaudes datu reģistra uzturēšana, elektroniskā dokumenta iezīmēšana ar laika zīmogu, kā arī ar elektroniskajiem parakstiem saistītu konsultāciju sniegšana [21].

Vēsturiskie fakti

2000.gada 4.janvārī Ministru prezidents A.Šķēle izdeva vēsturisku rīkojumu Nr.1 "Par darba grupu elektronisko dokumentu ieviešanai" [22], kurš zaudēja spēku jau 2000.gada 21.jūlijā, bet tā vietā stājās spēkā Ministru prezidenta A.Bērziņa rīkojums Nr.278 "Par darba grupu ar elektronisko dokumentu ieviešanu saistīto jautājumu risināšanai" [23], kurā veikta neliela atbildīgo personu saraksta korekcija. Vai minētā grupa izstrādāja un iesniedza tieslietu ministram līdz 2000.gada 31.decembrim normatīvo aktu projektus, kas nepieciešami koncepcijas par elektronisko dokumentu juridisko statusu Latvijā realizēšanai, par to informācijas nav, jo 2001.gadā šādi normatīvie akti netika pieņemti.

2002.gada 6.februārī stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr.141 "Informācijas sistēmās esošo dokumentēto datu un elektronisko dokumentu arhivēšanas noteikumi", kuri attiecas uz valsts vai pašvaldības institūcijām, un tajos noteikti šādi failu formāti:

- strukturētam tekstam – SGML(XML);
- grafiskai informācijai – JPEG vai TIFF;
- vektoru grafikai – CGM;
- audio un videoinformācijai – MPEG II [24; 13.p-ts].

Valsts vai pašvaldības institūciju informācijas sistēmās esošie dokumentētie dati un elektroniskie dokumenti nododami valsts glabāšanā ierakstāmajos kompaktdiskos (CD-R) vai magnētiskajās lentēs [24; 20.p-ts].

2003.gada 1.janvārī stājās spēkā 2002.gada 31.oktobrī Saeimā pieņemtais Elektronisko dokumentu likums [25], kurš netiek realizēts, jo ilgstoši nevar atrast nevienu, kas vēlētos būt uzticams sertifikācijas pakalpojumu sniedzējs. Minētā likuma stāšanās spēkā faktiski iedzina strupceļā bankas (piemēram, AS "Ogres Komercbanka"), kura no 1999.gada veica attālinātos norēķinus, izmantojot bezmaksas elektronisko parakstu PGP. Tomēr jāatzīst, ka 2003.gada sākums bija saistīts ar strauju interneta banku ieviešanas un uzlabošanas bumu, kuru realizēja lielākās Latvijas bankas, un faktiski tika apiets Elektronisko dokumentu likums, kurš pasludināja ārpus likuma elektroniskā paraksta izmantošanu Latvijā.

2003.gada 15.aprīlī Ministru prezidents E.Repše izdeva rīkojumu Nr.160 "Par darba grupu Ministru kabineta noteikumu projekta izstrādei par elektronisko dokumentu izstrādāšanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtību valsts un pašvaldību iestādēs un kārtību, kādā notiek elektronisko dokumentu aprite starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām", ar kuru tiek izveidota kārtējā darba grupa.

2004.gada 1.janvārī Valsts un pašvaldību iestādēm bija jāsāk pieņemt elektroniskos dokumentus no fiziskajām un juridiskajām personām, taču tas netika darīts [9].

2004.gada 24.novembrī stājās spēkā Saeimā pieņemtie "Grozījumi Elektronisko dokumentu likumā" [26; 3.un 5.panta otrā daļa], kas pieļautu elektroniskā paraksta lietošanu, ja puses ir rakstveidā vienojušās par elektroniskā dokumenta parakstīšanu ar elektronisko parakstu.

Izrādās, valdībai vajadzēja gandrīz divus gadus, lai atjaunotu elektroniskā paraksta lietošanu Latvijā, bet droša elektroniskā paraksta joprojām nav!

2005.gada 3.maijā Ministru kabinets apstiprināja elektroniskā paraksta ieviešanas grafiku, nosakot 2006.gada martu kā e-paraksta ieviešanas beigu termiņu [6].

2005.gada 15.jūnijā tika parakstīts līgums starp Latvijas valsti, SIA "Lattelecom" un VAS "Latvijas Pasts" par droša elektroniskā paraksta ieviešanu (Ministru kabineta 2005.gada 14.jūnija sēdes prot. Nr.35, 30.§). Latvijas Republika apņēmas atklātā konkursā iepirkt 50000 kvalificētus sertifikātus². [7].

2005.gada 2.jūlijā stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr.473 "Elektronisko dokumentu izstrādāšanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtība valsts un pašvaldību iestādēs un kārtība, kādā notiek elektronisko dokumentu aprite starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām", kuri attiecas uz valsts vai pašvaldību iestādēm, kā arī uz saziņu starp šīm iestādēm un fiziskām un juridiskām personām. Elektronisko dokumentu apritei noteikti šādi failu formāti:

- nenoformētam tekstam –TXT
- noformētam tekstam – RTF, SGML(XML);
- grafiskai informācijai –JPEG, TIFF vai PNG;
- vektoru grafikai –CGM [27; 10.p-ts].

Elektronisko dokumentu apritei var izmantot:

- elektronisko pastu;
- iestāžu pārziņā esošās speciālās tiešsaistes formas;
- 3,5" formāta disketes [27; 14.p-ts].

2005.gada 18.oktobrī Ministru kabineta sēdē tika atbalstīts droša elektroniskā paraksta nesējs – personas identifikācijas karte (ID-karte), kur viedkartes izgatavošanas un personalizācijas izmaksas ir aptuveni 5,90 LVL par karti. Tajā ir iebūvēta atmiņa un mikroprocesors, ko izmanto lietotāju identificēšanai vai naudas pārvedumiem. Droša elektroniskā paraksta nesēja vajadzībām ir izmantojama kontaktkarte, kas nodrošina, lai kartes lasīšana (vai citas darbības ar kartes saskarni) notiktu tikai ar kontrolētām iekārtām. Viedkartes lasīšanai ir nepieciešams atbilstošs karšu lasītājs [8].

2005.gada 7.novembrī stājās spēkā Ministru kabineta rīkojums Nr.714 "Par droša elektroniskā paraksta nesēja izvēli un droša elektroniskā paraksta ieviešanu Latvijas Republikā", kurā tika apstiprināta viedkarte un noraidīta USB marķierīce [28].

2005.gada decembrī "Latvijas Pasts" noslēdza līgumu, ka elektroniskā paraksta ieviešanai nepieciešamo programmatūru un tehnoloģisko nodrošinājumu piegādās "Microsoft Latvija" par 1,174 miljoniem latu.

2006.gada 27.jūnijā e-lietu ministre piedalījās droša elektroniskā paraksta testēšanā, nosūtot un saņemot elektroniski parakstītu dokumentu Rīgas domē [10].

2006.gada 21.jūlijā stājās spēkā Saeimā pieņemtie "Grozījumi Elektronisko dokumentu likumā"[29; 14, 16.un 18.pantā], tajos iekļautas tiesību normas, kuras izriet no Eiropas Parlamenta un Padomes 1999.gada 13.decembra direktīvas 1999/93/EK [2] par Kopienas elektronisko parakstu sistēmu.

2006.gada 1.augustā droša elektroniskā paraksta testa kartes Ministru kabineta sēdē saņēma visi ministri, otrā elektroniskā paraksta testa karte tika izsniegta I.Gudelei, bet pirmā - - Ministru prezidentam Aigaram Kalvītim [11].

2006.gada 4.oktobrī VAS "Latvijas Pasts" kļuva par vienīgo uzticamo sertifikācijas pakalpojuma sniedzēju, kurš piedāvā jebkuram Latvijas iedzīvotājam maksas pakalpojumu –

² Lai iepirktu 50000 elektroniskā paraksta nesējus (viedkartes), kā arī 200 karšu lasītājus droša elektroniskā paraksta ieviešanas uzsākšanai valsts un pašvaldību institūcijās, kopējais nepieciešamais finansējums ir 300000 latu. Paredzams, ka 50 % izmaksu attieksies uz 2006.gadu, bet atlikušie 50% – uz 2007.gadu.

Droša elektroniskā paraksta nesēju (arī sertifikātu) derīguma termiņš būs divi gadi. Pēc šā termiņa beigām paraksta lietotājam tiks izsniegts jauns nesējs. Līdz ar to uzturēšanas izmaksas, sākot ar 2008.gadu, būs 150 000 latu gadā.

elektronisko parakstu, kas nodrošina iespēju parakstīt dokumentus ar drošu elektronisko parakstu un, ja nepieciešams, uzlikt tiem laika zīmogu [18].

2007.gada 19.aprīlī valsts sekretāri izteica gatavību saņemt ar drošu elektronisko parakstu parakstītus dokumentus un pozitīvi novērtēja Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta iniciatīvu [12].

2007.gada 31.maijā Valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināts Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta izstrādātais koncepcijas "Par droša elektroniskā paraksta finansēšanu atsevišķās iedzīvotāju mērķa grupās" projekts, kas paredz finansēt droša e-paraksta iegādi no valsts budžeta līdzekļiem dažādām iedzīvotāju grupām:

- iedzīvotājiem ar maziem ienākumiem, invalīdiem un pensionāriem – 100% apmērā (A variants);
- ārstiem, skolotājiem un bibliotekāriem – 50% apmērā (B variants);
- studentiem – 50% apmērā (C variants);
- komersantiem – 50% apmērā (D variants) [13].

Atbalstīts tika B variants, pēc kura plānotās izmaksas četru gadu laikā ir Ls 623 040,00.

2007.gada 26.jūlijā tika pieņemts lēmums, ka bibliotekāri e-parakstu saņems bez maksas un publisko bibliotēku attīstības projektā tiks nodrošināta arī e-paraksta lietošanas apmācība [14].

No 2007.gada 6.augusta mājaslapas www.e-me.lv sadaļā "Tehniskais atbalsts" iespējams sagatavot un pārbaudīt e-dokumentus (eDoc) internetā, izmantojot tam paredzēto sīkietotni. Šis ir alternatīvs e-dokumentu sagatavošanas un pārbaudes veids. Atšķirībā no aplikācijas eParakstītājs, sīkietotni nav nepieciešams lejupielādēt – visas darbības ar to ir veicamas tiešsaistes režīmā³.

2007.gada 16.novembrī stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr.760 "Grozījumi Ministru kabineta 2005.gada 28.jūnija noteikumos Nr.473 "Elektronisko dokumentu izstrādāšanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtība valsts un pašvaldību iestādēs un kārtība, kādā notiek elektronisko dokumentu aprite starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām", kuri attiecas uz valsts vai pašvaldību iestādēm, vai starp šīm iestādēm un fiziskām un juridiskām personām. Elektronisko dokumentu apritei papildus arhivētiem datiem noteikti šādi failu formāti – RAR un ZIP [30; 10.p-ts].

Elektronisko dokumentu apritei noteikti šādi informācijas nesēji:

- elektronisko pastu, kur pievienoto datņu kopējais lielums nepārsniedz 10 megabaitus [30; 16.p-ts] ;
- kompaktdiskus (CD-R vai CD-RW) un DVD diskus [30; 14.p-ts];
- kopnes USB interfeisa zibatmiņas ierīces [30; 14.p-ts].

2008.gada 1.janvārī iestāžu pieprasītais viedkaršu skaits ir 27886, no kurām 21433 pieprasījušas valsts iestādes un 6453 – pašvaldības, tajā skaitā 1793 viedkartes pieprasījuši Latvijas bibliotēku darbinieki un 2210 izglītības iestāžu darbinieki. **Iestāžu darbinieku pasta nodalās iesniegto pieteikumu skaits ir tikai 46,93% no kopējā iestāžu pieprasīto viedkaršu skaita** [16].

2008.gada 31.janvārī "Latvijas Pasta" izsniegto e-paraksta karšu skaits gandrīz sasniedzis 15 000, t.i.:

- 90% – valsts un pašvaldību darbiniekiem;
- 10% – privātpersonām [5].

Starp Sekretariātu un VAS "Latvijas Pasts" noslēgtais iepirkuma līgums "Par droša elektroniskā paraksta radīšanas līdzekļu un saistīto pakalpojumu iegādi" ir spēkā līdz 2008. gada 15. jūnijam, un tas netiks pagarināts, kā arī paredzēts, ka pēc viedkaršu derīguma termiņa beigām iestādēm vajadzēs segt nepieciešamo viedkaršu iegādi no sava budžeta⁴ [17]. Tā kā tagad katrai

³ <http://solijumi.lv/promises/4/>, skatīts 25.03.2008.

⁴ Rīkojuma projekts paredz svītrot Ministru kabineta rīkojuma Nr.714 "Par droša elektroniskā paraksta nesēja izvēli un droša elektroniskā paraksta ieviešanu Latvijas Republikā" 3. punktu, kas nosaka, ka Sekretariāts droša

institūcijai būs jāapgādā ierēdņi ar elektroniskā paraksta kartēm no sava budžeta, varam prognozēt droša elektroniskā paraksta karšu pieprasījuma samazināšanos.

2008.gada 17.aprīlī Sekretariāts rīkoja darba grupas pirmo sanākumi par koncepcijas par sertifikācijas pakalpojumu turpmāko attīstību izstrādi. Darba grupā piedalījās Sekretariāta, Satiksmes ministrijas, Tieslietu ministrijas, Valsts kancelejas, Datu valsts inspekcijas un VAS "Latvijas Pasts" pārstāvji. Darba grupas mērķis – izstrādāt koncepcijas projektu par sertifikācijas pakalpojumu (droša elektroniskā paraksta) turpmāko attīstību, nosakot iespējamus risinājuma variantus, ņemot vērā, ka Ministru kabineta 2008.gada 1.aprīļa sēdē ir atbalstīts Satiksmes ministrijas priekšlikums par to, ka VAS "Latvijas Pasts" neturpinās sertifikācijas pakalpojumu sniegšanu⁵.

2008.gada 18.aprīlī Sekretariāts rīkoja starpinstitūciju darba grupas sanākumi universālo identifikācijas karšu koncepcijas izstrādei. Sanāksmē piedalījās Sekretariāta, kā arī citu ministriju, Drošības policijas, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes un Valsts kancelejas speciālisti. Darba grupas mērķis – izstrādāt universālo e-identifikācijas karšu koncepciju⁶.

Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariātam uzdots sagatavot un līdz 2008.gada 6.jūnijam iesniegt noteiktā kārtībā Ministru kabinetā koncepcijas projektu par sertifikācijas pakalpojumu turpmāko attīstību⁷.

Demisionējusī īpašu uzdevumu ministre elektroniskās pārvaldes lietās (Ina Gudele) solīja, ka 2010.gadā varēsot runāt tikai par pilnvērtīgu un visaptverošu elektroniskā paraksta izmantošanu iedzīvotāju saziņā ar valsti⁸.

Par drošo elektronisko parakstu Latvijā līdz 2008.gada aprīlim

Šobrīd Latvijas droša elektroniskā paraksta pamatā ir vēsturiski pirmais plaši lietotais asimetriskās šifrēšanas algoritms – RSA⁹. Elektronisko parakstu rada ar RSA 2048 bitu privāto atslēgu un pārbauda ar publisko. Pastāv arī iespēja šifrēt slepeno informāciju ar publisko atslēgu un atšifrēt ar privāto, bet "Latvijas Pasts" šādu iespēju nepiedāvā. Šifrēt īpaši slepenu informāciju ar RSA (2048 biti) tomēr nav ieteicams, jo šādu informāciju ir iespējams atšifrēt¹⁰. Latvijā ir nopērkami trīs e-paraksta viedkaršu komplekti:

- E-man – 24 lati, kur par katru laika zīmogu jāmaksā 35 santīmi;
- E-biznesam – 47 lati, kur iekļauts viedkaršu lasītājs un 100 bezmaksas laika zīmogi, kur par nākamajiem jāmaksā 25 santīmi par laika zīmogu;
- E- uzņēmumam – 90 latu (Lietuvā līdzīgs komplekts maksā 497 litus jeb apt. 99,4 latus), kur laika zīmogi arī iekļauti neierobežotā daudzumā.

Elektroniski parakstīts dokuments ir arhīva fails ar paplašinājumu eDOC, un to iegūst speciālas parakstīšanas programmas eParakstītājs¹¹ vai *SignAnywhere Free*¹² darbības rezultātā.

Pašreizējais pielietojums bankās:

- **Hansabanka**¹³ un **Nordea**¹⁴ banka izmanto elektronisko parakstu personas autentiskuma noteikšanai, lai lietotu interneta banku (elektroniskais paraksts

elektroniskā paraksta nesēja ieviešanai nepieciešamo finanšu līdzekļu pieprasījumu noteiktā kārtībā iesniedz Ministru kabinetā kā jaunu politikas iniciatīvu.

⁵ http://www.eps.gov.lv/index.php?l&14&view=event-detail&rid=1056&sel_place=&sel_cat=&yearID=2008&monthID=4&dayID=17/, skatīts 15.04.2008.

⁶ http://www.eps.gov.lv/index.php?l&14&view=event-detail&rid=1057&sel_place=&sel_cat=&yearID=2008&monthID=4&dayID=18/, skatīts 15.04.2008.

⁷ <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2008-04-01/>, skatīts 15.04.2008.

⁸ http://www.eps.gov.lv/index.php?l&16&view=view-publication&pub_id=25/, skatīts 11.04.2008.

⁹ RSA šifrēšanu 1978.gadā izstrādāja RSA Data Security darbinieki Ronald Lorin **Rivest**, Adi **Shamir** un Leonard Max **Adleman**, kuru pirmie uzvārdu burti izveidoja nosaukumu - **RSA**.

¹⁰ <http://www.antivirus.lv/news.php?l=lv&d=15.11.2005&n=1&w=1/>, skatīts 26.03.2008.

¹¹ http://info.e-me.lv/lv/atbalsts/eDoc_paraksts/, skatīts 2.04.2008.

¹² <http://www.euso.lv/>, skatīts 2.04.2008.

¹³ <https://www.hanzanet.lv/hanzaLV/hanzanetLV/>, skatīts 2.04.2008.

¹⁴ <https://netbank.nordea.com/>, skatīts 2.04.2008.

pilnībā aizstāj kodu karti vai kodu kalkulatoru, bet konta numurs ar paroli tomēr ir jālieto).

Drošais elektroniskais paraksts saziņai ar valsts un pašvaldību organizācijām tiek izmantots:

- **Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā (VSAA)** – pieņem dokumentus pa e-pastu edoc@vsaa.lv;
- **Ceļu satiksmes drošības direkcijā (CSDD)** – pieņem dokumentus pa e-pastu office@csdd.gov.lv;
- **Valsts kasē** – pieņem dokumentus pa e-pastu kase@kase.gov.lv;
- **Valsts dzelzceļa tehniskajā inspekcijā** – pieņem dokumentus pa e-pastu vdzti@vdzti.gov.lv;
- **Rīgas domē**¹⁵ – pieņem dokumentus pa 35 dažādiem e-pastiem; kā autentifikācijas līdzeklis saziņā ar valsts organizācijām:
- **Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde**¹⁶ – dzīves vietas deklarēšanai, aizpildot veidlapu un pievienojot elektroniski parakstītu veidlapu;
- **Valsts ieņēmumu dienestā**¹⁷ – elektroniskās deklarēšanas sistēma;
- **Ceļu satiksmes drošības direkcijā**¹⁸ iespējams saņemt savus datus par piederošo transporta līdzekli, transporta līdzekļa reģistrāciju, vadītāja apliecību un soda punktiem

Pārējās valsts un pašvaldību institūcijas savās mājaslapās nav ievietojušas norādes par elektroniskā paraksta izmantošanas iespējām.

Valsts un pašvaldības pārvaldes struktūrās pārsvarā darbam ar elektroniskajiem dokumentiem izmanto Dokumentu vadības sistēmu "Namejs" un Dokumentu aprites un uzdevumu kontroles sistēmu "DAUKS"¹⁹.

Var atzīmēt, ka līdz 2008.gada martam Latvijas bibliotēkas tika apgādātas ar brīvas piekļuves datoriem, kuros instalēta programmatūra un iemontēti viedkaršu lasītāji darbam ar Latvijas drošo elektronisko parakstu, bet bibliotekārēm pašu demonstrācijas vai personīgo viedkaršu gan neesot.

Igaunijas pieredze²⁰

Identifikācijas karte Igaunijā tika ieviesta no 2002.gada 1.janvāra. Pirmajā reizē tika izdotas 130 000 šādas kartes, Igaunijā to juridiskais status ir līdzīgs pasei, to lieto gan pilsoņi, gan arī ārvalstnieki, kas uzturas Igaunijā.

Digitālā paraksta likumu Igaunijā ieviesa 2000.gada 15.decembrī. Sertifikācijas pakalpojumu sniedzēja ir valsts. Igaunijā visiem pastāvīgajiem iedzīvotājiem ir obligāta ID karte (90% iedzīvotāju tādi ir), kurā ir integrēts gan e-paraksta sertifikāts, gan autentifikācijas sertifikāts, turklāt tā atšķirībā no Latvijas e-paraksta viedkartēm ir bez maksas, ja neskaita aptuveni 7 LVL maksu par dokumenta izgatavošanu. Turklāt mūsu kaimiņi ir realizējuši kopēju digitālo parakstu sistēmu, kā arī ieviesuši internetbalsošanu (to jau izmantoja vēlēšanu laikā), kurā kā autentifikācijas līdzekli nepieciešams izmantot kvalificētu sertifikātu. Ar e-paraksta palīdzību var pieteikties jaunam ID dokumentam, lai iesniegtu ikgadējos uzņēmuma pārskatus, var nodibināt politisko partiju un iesniegt partijas biedru sarakstu, lai sūtītu dažādus elektroniskas formas dokumentus valsts institūcijām u.c.

Kartē ir iekļauta informācija: īpašnieka vārds uzvārds, personas kods, dzimšanas datums, dzimums, pilsonība, kartes numurs un derīguma termiņš. Šī informācija arī iekodēta čipā, kurš ir

¹⁵ http://www.riga.lv/LV/Channels/Riga_Municipality/Links/ePasts.htm/, skatīts 2.04.2008.

¹⁶ http://www.pmlp.gov.lv/?p=925&menu_id=168/, skatīts 2.04.2008.

¹⁷ <https://www2.vid.gov.lv/eds/logon/logon.asp/>, skatīts 1.04.2008.

¹⁸ <https://www.csdd.lv/login/>, skatīts 2.04.2008.

¹⁹ <http://www.rixtech.lv/content/view/89/43/lang.lv/>, skatīts 2.04.2008.

²⁰ <http://www.id.ee/>, skatīts 1.04.2008.

iebūvēts kartē un satur to pašu informāciju, tikai elektroniskā veidā, vēl elektroniskā veidā ir redzams personas paraksts. Kartei ir piesaistīti divi sertifikāti, un privātā atslēga vēl ir aizsargāta ar PIN kodu. Divi sertifikāti sadalās: viens ir piesaistīts kartes autorizācijai, otrs – parakstam. Pastāv divas privātās atslēgas un katrai no tām ir atšķirīgs PIN kods.

Divas privātās atslēgas izveidotas ar domu, lai nodalītu personīgo saskarsmi personai ar personu un saskarsmes formu, kad persona apmainās ar informāciju ar valsti, piemēram, vēlēšanās.

Paralēli ID kartei kopš 2007.gada ir ieviesta *Mobiil-ID* karte ar tādām pašām iespējām un ir apvienota ar mobilā tālruņa SIM karti. *Mobiil-ID* karti izsniedz mobilo sakaru operators – EMT²¹. *Mobiil-ID* pakalpojumu ikmēneša abonēšanas maksa ir 10 kronas, kas līdzvērtīgas aptuveni 50 santīmiem. *Mobiil-ID* pakalpojums nodrošina neierobežotas iespējas izmantot personas identifikāciju un elektronisko parakstu. Jānorāda arī, ka pats elektroniskais paraksts ir derīgs piecus gadus un kopā ar karti tiek reģistrēta personīgā *@eesti.ee* adrese saziņai ar valsts iestādēm un privātpersonām. Līdz 2008.gada 31.martam ir fiksētas 991620 aktīvās kartes, kuras izmanto elektronisko parakstu un personas elektronisko identifikāciju. Igaunijas valdībai ir izveidojusies veiksmīga sadarbība ar bankām, kuras aktīvi piedalās ID karšu ieviešanā, uzliekot ierobežojumus ID karšu nelietotājiem.

Lietuvas pieredze²²

Par paraksta nesēju kalpo viedkarte, SIM karte un USB marķierīce. Elektroniskais paraksts Lietuvā arī ir par maksu, bet ir iespējams izvēlēties paraksta nesēja klasi un paša paraksta derīguma termiņu no viena līdz pieciem gadiem. Kvalificēts sertifikāts atbilst 3.klasei un maksā 149 litus (apt. 30 latu), bet nekvalificēts 1.klases sertifikāts – 62 litus (apt. 12,4 lati). Pie cenas jāpieskaita derīguma termiņš (1 līdz 5 gadi), kur arī cena atkarīga no klases piederības un paraksta nesēja. 3.klases sertifikāts ar USB (ar viedkarti nedaudz lētāk) vienam gadam maksā 280 litus (apt. 56 lati), pieciem gadiem – 727 litus (apt. 145,4 lati). Parakstam izmanto RSA (1024 bitu) šifrēšanas atslēgu, bet tālruņa SIM karte skaitās 1.klases karte un nav paredzēta šifrēšanai ar RSA, bet gan paraksta dokumentus, izmantojot Igaunijas *DigiDoc* klienta sertifikāta piekļuves orderi²³. Tomēr SIM kartes izmaksa vienam gadam ir 36 liti (apt. 7,2 lati), pieciem gadiem – 150 litu (apt. 30 latu). Piemēram, SIM karte ar elektroniskā paraksta iespējām uz pieciem gadiem izmaksā 212 litus (apt. 42,4 lati), tātad aptuveni 8,5 latus gadā. Par nožēlu jāatzīst, ka minētā informācija pieejama vienīgi lietuviski, bet angļiskā versija ir izstrādes stadijā. Neraugoties uz cenu plašo diapazonu, arī Lietuvā šo iespēju izmanto ap 10% iedzīvotāju, un tas ir vairāk nekā Latvijā, kur tikai 7% izmanto elektroniskā paraksta iespējas.

Latvijas perspektīvas

Telekomunikāciju sakaru operatora "Lattelecom" meitas uzņēmums "Lattelecom Technology" ir izstrādājis mobilo elektronisko parakstu (MEP). Mobilā elektroniskā paraksta pamatierīce ir mobilais telefons, kas tiks izmantots kā autorizācijas līdzeklis. Lai varētu lietot mobilo e-parakstu, nepieciešams mobilais telefons, kurā ievietota SIM karte ar VMAC aplikāciju, kā arī dators ar interneta pieslēgumu vai mobilais telefons ar interneta funkciju. Mobilais e-paraksts jau tiek izmantots Turcijā, Igaunijā, Lietuvā Somijā, Spānijā un citās pasaules valstīs²⁴. Pastāv cerība, ka LMT²⁵ veiks pirmos mobilā elektroniskā paraksta ieviešanas testus, kā to jau izdarīja EMT²⁶ Igaunijā.

²¹ <http://www.emt.ee/>, skatīts 1.04.2008.

²² <http://www.ssc.lt/>, skatīts 1.04.2008.

²³ <http://www.sk.ee/getaccess/>, skatīts 1.04.2008.

²⁴ LETA, 2008.gada 15.februāris.

²⁵ <http://www.lmt.lv/lv/index.php/>, skatīts 2.04.2008.

²⁶ <http://www.emt.ee/>, skatīts 1.04.2008.

Līdzšinējā pieredze rāda, ka elektronisko parakstu atdot uzturēšanai biznesa struktūrām nav lietderīgi, kas jau radījis papildu ierobežojumus tā izmantošanai valsts pārvaldē Latvijā un Lietuvā. 2008.gada jūnijā tiks pārtrauktas Latvijā valsts subsīdijas e-parakstam, kas var likt daudziem iestāžu vadītājiem iekšējā lietvedībā pāriet uz bezmaksas *PGP(Pretty Good Privacy)*²⁷ vai piekļuves sertifikātu²⁸ e-parakstu izmantošanu.

Tagad Latvijai ir iespējami trīs ceļi:

- uzlabot komerciālo e-parakstu, kur jārēķinās ar mazu lietotāju skaitu (mazāk nekā 10%);
- pāriet uz bezmaksas e-parakstu un maksas laika zīmogu, ja to vēlas lietotājs, šādā variantā aktīvo lietotāju skaits varētu pārsniegt 70%;
- ieviest Igaunijas ID-kartes analogu, atmetot jebkādas biznesa iespējas sertifikācijas pakalpojumu sniedzējiem, kas aktīvo lietotāju skaitu varētu palielināt līdz 90%.

2008.gada 20.aprīlī Satiksmes ministrs Ainārs Šlesers televīzijas radījumā „Nekā personīga” atklāj, ka ir izdomājis risinājumu sadarbībā ar Valsts informācijas tīkla aģentūru, kur e-parakstu varētu ieviest 2 gados, kā arī plāno šo risinājumu apspriest ar premjeru Ivaru Godmani.

2008.gada jūnija „Dienas Bizness” intervijā jaunieceltā īpašu uzdevumu ministre elektroniskās pārvaldes lietās Signe Bāliņa norāda, ka par e-paraksta nodošanu no Latvijas pasta(LP) ir atbildīga Satiksmes ministrija(SM)²⁹.

2008.gada jūlijā „Dienas Bizness” precizē, ka elektroniskā paraksta apsaimniekošanu varētu pārņemt VAS „Latvijas valsts radio un televīzijas centrs” (LVRTC) un jānosaka, ka Ceļu satiksmes drošības direkcijas (CSDD) un Valsts ieņēmumu dienesta (VID) pakalpojumi pieejami tikai e-paraksta lietotājiem.³⁰

Secinājumi

1. Latvijā vēl nav pilnībā sakārtoti šādi normatīvie akti, kuri regulē e-paraksta lietošanu:

a) 2002.gada 6.februāra Ministru kabineta noteikumi Nr.141 ”Informācijas sistēmās esošo dokumentēto datu un elektronisko dokumentu arhivēšanas noteikumi”, kur jāpapildina failu (datņu) formāti 13.punktā un datu nesēji 20.punktā;

b) 2005.gada 2.jūlija Ministru kabineta noteikumi Nr.473 ”Elektronisko dokumentu izstrādāšanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtība valsts un pašvaldību iestādēs un kārtība, kādā notiek elektronisko dokumentu aprite starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām”, kur jāpapildina datņu formāts ar elektroniski parakstītiem datņu formātiem, kuri minēti 10.punkta 1., 2., 3.un 4.apakšpunktā – eDOC. Jo Igaunijā ar *DigiDoc* elektroniski parakstīta dokumenta formāts ir *Ddoc*, bet pašas programmas ārēji ir identiskas, ja neskaita, ka Latvijas eParakstītājam nav paredzēta šifrēšana, kas papildus aizsargātu slepenus dokumentus. No datu nesējiem jāizņem 14.punkta 3.apakšpunkts kā morāli un tehniski nepieņemams, jo ir ļoti maz Latvijas iedzīvotāju un iestāžu, kas vēl aktīvi lieto disketes informācijas apmaiņā.

2. Elektroniskajam dokumentam šobrīd tiek izmantoti šādi datņu formāti:

- nenoformētā tekstam – TXT;
- noformētā tekstam – RTF, SGML (XML);
- grafiskai informācijai – JPEG, TIFF vai PNG;
- vektoru grafikai – CGM;

²⁷ <http://www.pgpi.org/> , skatīts 2.04.2008.

²⁸ <http://www.usertrust.com/> , skatīts 2.04.2008.

²⁹ <http://www.db.lv/Default2.aspx?ArticleID=7d359b5e-3f46-4672-8bab-f454c7a1b994/> , skatīts 5.08.2008

³⁰ <http://www.financenet.lv/article.php?id=187008/> , skatīts 31.07.2008.

- arhivētiem datiem – RAR, ZIP.

3. Elektronisko dokumentu apriti šobrīd nodrošina, izmantojot vismaz vienu no šādiem elektronisko datu nesējiem:

- elektronisko pastu, kur pievienoto datņu kopējais apjoms nepārsniedz 10 MB;
- iestāžu pārziņā esošās speciālās tiešsaistes formas;
- 3,5" formāta disketes(pats nedrošākais datu nesējs);
- kompaktdiskus (CD-R vai CD-RW) un DVD diskus;
- kopnes USB interfeisa zibatmiņas ierīces.

4. 2005.gada 18.oktobrī Ministru kabineta sēdē tika atbalstīts droša elektroniskā paraksta nesējs – personas identifikācijas karte (ID karte). Kur palika Igaunijas parauga ID-karte Latvijai, nav zināms. Bija paredzēts, ka 2006.gadā tāda būšot. Igaunijā tāda ir kopš 2002.gada 1.janvāra. No tā izriet, ka Latvija atpaliek no Igaunijas vairāk nekā par sešiem gadiem un elektroniskais paraksts Latvijā ieviests daļēji vai arī vēl nav ieviests pilnībā, lai to varētu izmantot valsts pārvaldē.

5. Satiksmes ministrijas realizētā politika paredz obligātu maksas e-paraksta lietošanu visiem valsts ierēdņiem un ekonomiski aktīvām personām, kurām ir obligāti jāiesniedz pārskati Valsts ieņēmumu dienestā (VID) vai jākontaktējas ar Ceļu satiksmes drošības direkciju (CSDD).

Literatūra

1. Ruķers Māris. Elektroniskais paraksts un elektroniskais dokuments / Māris Ruķers ; [rec. Māris Gulbis, Juris Borzovs, Uldis Miķelsons]. - Rīga : Biznesa augstskola Turība, 2005. - 222 lpp. : sh. - (Tiesību zinātņu b-ka. 21). - Bibliogr. 211.-221.lpp.

Informatīvas atsauces

2. Eiropas Parlamenta un Padomes 1999.gada 13.decembra direktīvas 1999/93/EK par Kopienas elektronisko parakstu sistēmu." <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0093:LV:HTML> /skatīts 25.02.2008.

3. AS „PrivatBank” Atbalsts/PGP atslēga <http://www.paritate.lv/lv/support/pgp/> /skatīts 06.03.2008.

4. E-paraksts par 1,17 miljoniem latu / Salvis, 2005.12.21 <http://datuve.lv/raksts/citats/965/18751/> /skatīts 10.03.2008.

5. Latvijas Pasts izsniedzis gandrīz 15 000 e-paraksta karšu / 05.03.2008 – LETA / http://www.eparvalde.lv/lv/grouped_content/default.aspx?content_id=9e6956ea-e115-4160-83be-0ff7782bbffd&return_path=LORIZMF1bHQYXNweA!&group_id=egovernmentnews /skatīts 10.03.2008.

6. Valdība apstiprinājusi elektroniskā paraksta ieviešanas grafiku http://www.eps.gov.lv/index.php?1&80&view=view-release&rel_id=95 /skatīts 10.03.2008.

7. Līgums starp Latvijas Valsti, SIA „Lattелеkom” un VAS „Latvijas Pasts” par droša elektroniskā paraksta ieviešanu ir parakstīts http://www.eps.gov.lv/index.php?1&80&view=view-release&rel_id=81 /skatīts 10.03.2008.

8. Tiek pieņemta koncepcija par droša elektroniskā paraksta nesēju http://www.eps.gov.lv/index.php?1&80&view=view-release&rel_id=46 /skatīts 10.03.2008.

9. E-paraksta ieviešanas uzsākšana – aizvadītā gada nozīmīgākais darbs http://www.eps.gov.lv/index.php?1&80&view=view-release&rel_id=24 /skatīts 10.03.2008.

10. Ministre piedalās droša elektroniskā paraksta testēšanā Rīgas Domē http://www.eps.gov.lv/index.php?1&80&view=view-release&rel_id=139 /skatīts 10.03.2008.

11. Pirmo elektroniskā paraksta testa karti saņem Ministru prezidents http://www.eps.gov.lv/index.php?1&80&view=view-release&rel_id=160 /skatīts 10.03.2008.

12. Sarakstē ar ministrijām sekretariāts sāks izmantot drošu e-parakstu http://www.eps.gov.lv/index.php?1&80&view=view-release&rel_id=173 /skatīts 10.03.2008.

13. VSS izsludina koncepcijas projektu „Par droša elektroniskā paraksta finansēšanu atsevišķās iedzīvotāju mērķa grupās” http://www.eps.gov.lv/index.php?1&80&view=view-release&rel_id=194 /skatīts 10.03.2008.

14. Bibliotekāri e-parakstu saņems bez maksas http://www.eps.gov.lv/index.php?1&80&view=view-release&rel_id=203 /skatīts 10.03.2008.

15. I. Godmaņa vadītā Ministru kabineta Neatliekamo darbu plāns http://www.mk.gov.lv/file/files/ministru_kabinets/neatliekamie_darbi_godmanis.doc /skatīts 11.03.2008.

16. Informatīvais ziņojums „Par koncepcijas „Par droša elektroniskā paraksta nesēja izvēli un droša elektroniskā paraksta ieviešanu Latvijas Republikā” īstenošanas gaitu” http://www.eps.gov.lv/files/juridiskabaze/IUMEPLzino_120208_epar.doc /skatīts 11.03.2008.

17. VSS izsludina grozījumu MK rīkojumā „Par droša elektroniskā paraksta nesēja izvēli un droša elektroniskā paraksta ieviešanu Latvijas Republikā” http://www.eps.gov.lv/index.php?1&13&view=news-detail&news_id=613 /skatīts 12.03.2008.

18. Elektroniskais paraksts <http://www.eps.gov.lv/index.php?&59> /skatīts 13.03.2008.

19. Informatīvais ziņojums Par Koncepcijas "Par droša elektroniskā paraksta nesēja izvēli un droša elektroniskā paraksta ieviešanu Latvijā" īstenošanas gaitu <HTTP://PPD.MK.GOV.LV/UI/DOCUMENTCONTENT.ASPX?ID=4931> /skatīts 13.03.2008.

Normatīvie akti

20. 1996.gada 23.aprīļa Ministru kabineta noteikumi Nr.154 "Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas noteikumi". Rīga: Latvijas Vēstnesis, Nr.74/75, 30.04.1996.

21. "Elektronisko dokumentu likums".Rīga: Latvijas Vēstnesis, Nr.169, 20.11.2002.

22. 2000.gada 4.janvāra Ministru prezidenta rīkojums Nr.1 „Par darba grupu elektronisko dokumentu ieviešanai” .Rīga: Latvijas Vēstnesis , Nr.2/3, 05.01.2000.

23. 2000.gada 21.jūlija Ministru prezidenta rīkojums Nr.278 "Par darba grupu ar elektronisko dokumentu ieviešanu saistīto jautājumu risināšanai". Rīga: Latvijas Vēstnesis, Nr.270/271, 26.07.2000.

24. 2002.gada 2.aprīļa Ministru kabineta noteikumi Nr.141 "Informācijas sistēmās esošo dokumentēto datu un elektronisko dokumentu arhivēšanas noteikumi". Rīga: Latvijas Vēstnesis, Nr.52, 05.04.2000.

25. 2002.gada 31.oktobra Saeimas likums "Elektronisko dokumentu likums". Rīga: Latvijas Vēstnesis, Nr.169, 20.11.2002.

26. 2004.gada 28.oktobra Saeimas likums "Grozījumi Elektronisko dokumentu likumā". Rīga: Latvijas Vēstnesis, Nr.178, 10.11.2004.

27. 2005.gada 28.jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr.473 "Elektronisko dokumentu izstrādāšanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtība valsts un pašvaldību iestādēs un kārtība, kādā notiek elektronisko dokumentu aprite starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām". Rīga: Latvijas Vēstnesis, Nr.102, 01.07.2005.

28. 2005.gada 7.novembra Ministru kabineta rīkojums Nr.714 "Par droša elektroniskā paraksta nesēja izvēli un droša elektroniskā paraksta ieviešanu Latvijas Republikā". Rīga: Latvijas Vēstnesis, Nr.179, 07.11.2005.

29. 2006.gada 22.jūnija Saeimas likums "Grozījumi Elektronisko dokumentu likumā". Rīga: Latvijas Vēstnesis, Nr.107, 07.07.2006.

30. 2007.gada 13.novembra Ministru kabineta noteikumi Nr.760 "Grozījumi Ministru kabineta 2005.gada 28.jūnija noteikumos Nr.473 "Elektronisko dokumentu izstrādāšanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtība valsts un pašvaldību iestādēs un kārtība, kādā notiek elektronisko dokumentu aprite starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām". Rīga: Latvijas Vēstnesis, Nr.184, 16.11.2007.

Zusammenfassung

Das Ziel dieses Artikels war, den Status der sicheren elektronischen Signatur und ihre Anwendung festzustellen. Um das Ziel zu erreichen, wurde eine chronologische Untersuchung der normativen Akte durchgeführt, und die im Internet gefundene Information wurde zusammengefasst. Zusätzlich wurde nach Information über die Erfahrungen in Litauen und Estland in diesem Bereich gesucht.

Als Forschungsergebnis haben wir Schlussfolgerung, dass der Versuch, in Lettland und Litauen die elektronische Signatur einzuführen, gescheitert hat. Man sollte als Grundlage das Modell der estnischen ID-Karte(Personalausweise) nehmen.

Аннотация

Цель статьи, выяснить статус и возможности применения достоверной электронной подписи в Латвии. Для достижения поставленной цели было проведено хронологическое исследование законов, постановлений, а также информации, найденной в интернете. Автор обобщена информация об опыте Литвы и Эстонии в этом вопросе.

В результате автор приходит к выводу о том, что коммерческой электронной подписи в Латвии и Литве не дало запланированных результатов и не имеет перспективы в государственном управлении. В качестве решения проблемы предлагает принять за основу модель эстонской ID-карты.

Annotation

The purpose of this article is to determine the status and application of the reliable electronic signature in Latvia. To achieve the goal chronologically reviewed regulations and compiled information available on the Internet. Additionally, not just look experiences of Estonia and Lithuania in the lens issue.

As a result, concluded that commercial e-signature in Latvia and Lithuania as a decision reservation and does not have the prospect of public administration. The only solution - is the basis of the Estonian model of ID cards.